

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ  
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

# ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

*V 2014 9*



УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ  
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Антонела Плиснић  
Универзитет у Бањој Луци  
Филолошки факултет

УДК 821.163.41.01(049.32)  
DOI 10.7251/fil1409349p

# СРПСКА ПОСТМОДЕРНА ИСКОСА – ПОД ПРАВИМ УГЛОМ

Дамјанов, Сава (2012), *Шта то беше српска постмодерна?*, Београд: Службени гласник.

Српска књижевност је седамдесетих и осамдесетих година 20. вијека била критички и теоријски неафирмисана. Разлог томе је, између осталог, неприхватање књижевнотеоријског правца (који је у то вријеме у свјетској литератури већ на врхунцу и полако на залазу) који именујемо као *постмодерна*, а који у свијести српских књижевника и критичара још увијек носи негативне конотације. Да би стао на крај овом проблему и доказао да *постмодернизам није (књижевни) злочин*, те тиме освијетлио поетику постмодерне у српској књижевности као релевантну и трајну категорију (којој је српска књижевност одавно, иако несвјесно, приступила), Сава Дамјанов пише, као пету књигу циклуса *Дамјанов: Српска књижевност искоса*, збирку есеја и критичких текстова *Шта то беше српска постмодерна?*, која излази 2012. године у издању *Службеног гласника*, и тиме даје својеврсни епилог рада на освјетљавању поетике српске постмодерне. Аутор у овој књизи врши синтезу досадашњих размишљања и даје хронолошки преглед српске постмодерне прозе. Радове који улазе у састав ове књиге аутор је објављивао у периоду од 1979. до 2011. године.

Повод за настајање ове књиге, како сам аутор каже у предговору, била је серија разговора вођених током 1996. године у *Књижевним новинама*, а која је

формирала два пола опозиционих схватања, традиционални и постмодерни, гдје један нужно искључује онај други, а постмодернизам није добио одговарајућу позицију када говоримо о тумачењу српске књижевности. Тиме је неправедно био скрајнут, а српска критичка мисао остала је без важног упоришта у тумачењу оне прозе коју називамо постмодернистичком.

Књига се састоји из три дијела, *Почетак*, *In medias res* и *Деведесете: крај 20. вијека – наставак и...после?*, у којима аутор, полазећи од универзалних проблема приступа проучавања књижевности преко анализа конкретних текстова, долази до питања развоја српске књижевности послје деведесетих година.

У тексту који отвара ову збирку есеја и критика, *За универзално схватање књижевности*, аутор критички сагледава проблем симбиозе српске са свјетском књижевношћу. Српска књижевност, према његовом мишљењу, није у стању да напредује и да се тиме развија све док буде тежила националним одредницама. Она се мора ослободити традиционалних узуса и прихватити своје мјесто раме уз раме са свјетском књижевношћу. Поред општег питања мјеста српске књижевности у односу на свјетску, Дамјанов говори о *младој српској прози*, која је означавала саме почетке српске постмодерне седамдесетих и

осамдесетих година 20. вијека, тумачећи ову на први поглед тешко разумљиву одредницу и дајући јој адекватно објашњење. А у то вријеме српска књижевност није ни посједовала бољу одредницу од наведене. *Млади српски прозаисти* (какви су, рецимо, Давид Албахари, Владимир Бургус Казимир, Миодраг Вуковић) нису имали утврђен поетички оквир у који би се могли смјестити, па је самим тим њихова проза принуђена да говори сама за себе. Писци тог времена доносе новине на пољу *форме, мета-прозног аспекта, конструкције и покушаја превладавања стандардних рационално-логичких образаца и релација*. Проблем поетике *младе српске прозе* кључан је у књизи Саве Дамјанова из два разлога: први је тај да *млада српска проза* представља самосвјесне почетке употребе постмодернистичке поетике од стране српских аутора, а други се тиче чињенице да је Дамјанов, као и писци о којима је ријеч, и сам припадник ове генерације, те тиме свједочи о наведеном феномену *in medias res*.

Други дио књиге подразумејева критичке приказе прозе ауторових савременика, а кроз које Дамјанов експлицитно износи поетику постмодерне у српској прози. Таква поетика налази се у дјелима Миодрага Вуковића, Давида Албахарија, Владимира Бургус Казимира, Немање Митровића, Светислава Басаре, Михајла Пантића, Сретена Угричића, Фрање Петриновића, Ђорђа Писарева и Владимира Пиштала, а с обзиром на то да је аутор савременик помнутих писаца и да дијели и сам поетику српске постмодерне као умјетник, његов приказ тадашње књижевне сцене тим више добија на снази. Када говори о проблему перцепције дјела, који се намеће самим тим што постмодернистички текстови подразумејевају и постмодернистичког (новог!) читаоца, Дамјанов налази рјешење у прози Миодрага Вуковића (*Круг соба*), која је успјела да

експлоатише мистификацију а да при том није лишена умјетничке дубине. акценат на форми је још једном у жижи овог дјела Саве Дамјанова, а праву потврду за овај постмодернистички новитет налази у прози Давида Албахарија (*Опис смрти, Циник*), који у *трагању за (изгубљеном) формом* долази до сажетих кратких прича (понекад и од само једне реченице), тиме успостављајући не само нову форму него и могућност многоструког читања прозе. Дамјанов сматра да је језик кључна инстанца српске постмодернистичке прозе и да је као такав оличење врхунског умјетничког дјела (јер је књижевност умјетност језика). Релевантне примјере за то налази у прози Немање Митровића, Сретена Угричића и других.

Занимљив је ауторов приступ прози Светислава Басаре и Михајла Пантића. У тим текстовима Дамјанов проговара као критичар али и као умјетник, дајући својој критичкој мисли једну нову ноту. Дамјанов уводи ауторе у своју књижевну расправу као фиктивне ликове, стварајући тако фиктивни свијет у којем писци на занимљив и крајње мистичан начин проговарају о својим дјелима.

*– Зашто ме будиш, Саво – упитао је тужним, готово молећивим гласом. – Откуда ти овде, у подземним ходницима ове језовите пећине? И откуда ја одједном ту, у твојем тексту: зашто си ме увео у њега, зашто ме ниси пустио да у свом скровишту мирно преспавам зимски сан?*

Поред наведеног, аутор говори о (само)спознаји српских писаца у свјетлу постмодернистичке поетике. С тим у вези, даје приказ двије књижевнотеоријске књиге, *Форма или не о љубави* Добривоја Станојевића и *Александријски синдром* Михајла Пантића, у којима аутори покушавају да афирмишу и синтетичу српску прозу осамдесетих и осамдесетих година 20. вијека. У погла-

вљу *Нешто као завршни акорди*, Дамјанов даје својеврсни прилог проучавању *младе српске прозе*, пратећи њену перцепцију у књижевној критици. Аутор тај период схвата као континуитет развоја српске књижевности и самим тим њен интегрални дио, без којег не би било ни ријечи о српској постмодернистичкој прози 20. вијека.

У посљедњем поглављу аутор даје кључне одреднице у тумачењу српске постмодернистичке прозе, која је деведесетих година већ афирмисана категорија међу српским прозаистима, а не само појединачни излет сваког од њих. Дамјанов указује да је за српске постмодернисте књижевност *ars combinatoria*, јер представља нову и необичну комбинацију језичких могућности. Тако у тексту *Да ли постоји кратка прича?* долази до закључка да је српска постмодернистичка проза у толикој мјери нова и хибридна творевина (комбинација), да се не може укалупити у било коју од *стари*х форми. Такође, даје глобалне одлике српске постмодернистичке прозе: *конструкцијски принцип, динамизам форме и отклон од стандардног рационално-логичког говора и значења*.

Проговорио је Дамјанов и о проблему модернизације не само српске књижевности већ и српске културе, још од доба Доситеја и Вука. Као кључни проблем сматра *урбофобију* (на супрот којој стоји *урбофилија*), која пријети да српску културу уопште деградира у смислу ненапретка у односу на модерне токове цивилизације. Поред наведених проблема у књижевности, Дамјанов даје осврт на нека новија дјела аутора као што су Светислав Басара, Миодраг Вуковић, Миодраг Раичевић, Давид Албахари, а посебно мјесто заузима Милорад

Павић, коме је, сматра Дамјанов, више умјетничког разумијевања дала свјетска књижевност него српска, из које је потекао. Павићев *Хазарски речник* дао је нову форму и обогатио свјетско постмодернистичко стваралаштво, док је у српској књижевности *мало читан*. Тиме Дамјанов отвара још једно питање о српској читалачкој самосвијести и валидној научној перцепцији њене књижевности.

*Шта то беше српска постмодерна?* у оквиру циклуса *Дамјанов: српска књижевност искоса* значајан је допринос тумачењу поетике и развоја српске постмодернистичке прозе, те њених водећих писаца. Иако на махове богата опсценом лексиком, ова књига доноси у суштини сагледан један легитиман дио историје српске књижевности, а то је постмодерна, која је, као таква, још увијек на сцени. Дамјанов је, без научне претјераности и сувопарне високе поетике, дао на један нов и свјеж начин могућност сагледавања српске постмодерне из угла њеног не само теоретичара већ и актуелног умјетничког ствараоца, што овој књизи даје примат над осталима ове врсте. С лакоћом је Дамјанов у једној књизи дао синтезу тридесетогодишњег стварања српске постмодернистичке прозе, стављајући акценат на проблеме њене афирмисаности у свијести српских писаца, као и на опште проблеме постмодернистичког стварања. Тиме је дао нов поглед на стваралаштво својих савременика, који ће у 21. вијеку представљати битан дио српске књижевности и ослонац за њено даље напредовање.

*antonelaplisnic@gmail.com*